

**КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**



**МОВА  
КУЛЬТУРА  
БІЗНЕС**

**ВИПУСК II**

**Київ „ПРАВОВІ ДЖЕРЕЛА” 2004**

ББК 74. 268. 1 + 80/84  
М- 74

Мова. Культура. Бізнес. Випуск 2. – К. : Правові джерела, 2004. – 187 с.  
ISBN 966 – 8299 – 11 – 6

**Редакційна колегія:**

*Т.А. Комова*, д-р філол. наук, проф. (відп. ред.); *З.О. Гетьман*, д-р філол. наук, проф.; *С.П. Денисова*, д-р філол. наук, проф.; *В.І. Карабан*, д-р філол. наук, проф.; *О.Н. Мушкудіані*, д-р філол. наук, проф.; *Л.Ф. Омельченко*, д-р філол. наук, проф.; *Л.І. Прокопова*, д-р філол. наук, проф.

**Адреса редакційної колегії:**

03179, Київ, вул. Львівська, 49, Київський міжнародний університет,  
тел. 424 – 64 – 88

У збірнику вміщені наукові статті, які були основою наукових доповідей, виголошених на Міжнародній науково-практичній конференції „Мова. Культура. Бізнес.”, присвяченій проблемам філологічних наук, культури, методики викладання іноземних мов.

Автори несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, імен власних та інших відомостей.

ISBN 966 – 8299 – 11 – 6

Рекомендовано Вченою радою  
КиМУ 28 лютого 2004 р.

©Редакційна колегія, 2004  
©Київський міжнародний університет, 2004

**ЗМІСТ**

**Філологічні науки**

Наконечна О.І. Епістолярна спадщина Володимира Леонтовича як джерело профілографічної інформації.....	5
Павлова О.І. Термінологія як об'єкт соціолінгвістичного дослідження.....	10
Сорокін С.В. Плюсквамперфект як складова функціонального поля аспектуальності в турецькій мові.....	16
Серета Т.В. Індивідуальна варіативність стилістичної норми англійської газетної статті.....	24
Зарудняк Н.І. Образи слова і співця у творчості О. Де.....	28
Капленко О.М. Наративний дискурс: сучасна інтерпретація.....	35
Козак С.В. Лінгвістична характеристика Фрейму „Природа” в романі Е. Штрітматтера „Чудотворець”.....	41
Laksho A.V. Theory and Practice of Translation and the Proper Name.....	46
Польова Е.В. Динаміка передвиборчого дискурсу Великої Британії та США у 90-х рр. XX ст. Ключові поняття та їх переклад українською мовою.....	54
Савчук Т.В. Мовна реалізація семантичного потенціалу українського дієслова.....	60

**Культура**

Комова Т.А. Концепты языка в пространстве культуры.....	67
Бедненко С.В. Психолінгвістические и другие аспекты межнациональной коммуникации; границы глобализации.....	72
Белякова А.А. Лінгвістика на рубеже веков. К вопросу о взаимосвязи языка и культуры.....	74
Харченко О.В. Культурная оппозиция на примере Black English и социолекта военных США.....	80
Харченко О.В. Национально-специфичні концепти та регіональні культурні реалії в США.....	86
Воропаєва Т.С. Уявлення підприємців про сучасну українську національну ідею.....	91
Єгурнова Л.З. Культурні проекти ЮНЕСКО як засіб розвитку планетарної свідомості.....	98
Цюлюпа С.Д. Формування особистісної культури майбутніх спеціалістів у сфері вільного часу.....	102
Закр'янова І.А. Социокультурная компетентность и адаптация.....	107
Полтавець Т.Г. Два типа праведности в итальянской и русской культуре (на материале произведений Бориса Зайцева).....	113

<b>Шекера Я.В.</b> Деякі буддистські постулати в філософії давніх китайців та їх вплив на поезію доби Тан (618-907 рр.).....	118
<b>Баліченко С.П.</b> Прагматичні шляхи формування громадської думки в умовах сучасних „конфліктів культур” глобального масштабу.....	125
<b>Бойко С.М.</b> Культура та формування національної самосвідомості.....	131
<b>Климчик Т.В.</b> Формування морально-духовних цінностей сучасної молоді: проблеми, особливості, перспективи.....	137
<b>Беркутова В.О.</b> Мовне питання в Україні і глобалізація.....	144
<b>Мороз О.О.</b> „Ну що б, здавалося, слова ...” (до проблеми живої української в сучасному суспільстві)....	148

#### Методика викладання іноземних мов

<b>Петренко Н.М., Дяченко О.О.</b> Формування міжкультурної компетенції у вивчаючих англійський мову.....	154
<b>Лавриненко О.О.</b> Заняття з домашнього читання на старших курсах лінгвістичних факультетів як засіб мобілізації фахових знань (на матеріалі роману “Остаточний діагноз” Артура Хейлі).....	161
<b>Васенкин А.А., Демьянюк С.М.</b> Почему метод Георгия Лазанова по обучению иностранным языкам не работает в наше время.....	167
<b>Гаврилюк С.М.</b> Вплив театралізованої діяльності на розвиток художньої творчості вихованців навчально-виховних комплексів „школа-дошкільний навчальний заклад”.....	170
<b>Костенко Т.Ю.</b> Роль міжкультурного і соціокультурного компонентів у процесі формування мовної культури при викладанні іноземної мови.....	174
<b>Бобринцева О.К.</b> Психологічні та лінгвістичні передумови навчання англійської мови студентів економічних факультетів вищих навчальних закладів України в умовах субординативного мультилінгвізму.....	180

#### ЕПІСТОЛЯРНА СПАДЩИНА ВОЛОДИМИРА ЛЕОНТОВИЧА ЯК ДЖЕРЕЛО ПРОСОПОГРАФІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

*Резюме:* У статті аналізується епістолярна спадщина В.Леонтовича як джерело інформації про його особистість: риси характеру, особисті якості, психологію, настрої, різні життєві обставини. Також уперше досліджуються етичні й естетичні погляди автора, його суспільна діяльність на ниві розвитку української культури.

Творчість В.Леонтовича – українського письменника, мецената, громадського діяча малодосліджена і широкому загалу читачів невідома. Тож ознайомлення із творчою спадщиною письменника, яка у радянські часи зазнала псевдонаукових оцінок вважаємо доцільним і актуальним.

Можна по-різному ставитися до Володимира Леонтовича як до політика й письменника, але важко не погодитися з твердженням Івана Франка, який помітив, привітав і загалом вдумливо його поцінував, відзначивши, що “між прозаїстами 90-х років на першому плані стоїть М.Коцюбинський. Другий визначний прозаїст тої доби – В.Левенко (псевдонім В.Леонтовича, який дав йому В.Антонович)” [1, Т.35, 230]. Так високо охарактеризував І.Франко активну громадянську позицію і творчі шукання письменника В.Леонтовича. Пізніше, в 60-х роках ХХ ст. Й.Сірка уклав докладну біографію письменника, а вже у 90-х Ф.Погребенник неодноразово публікував на сторінках періодики свої наукові розвідки щодо творчості митця.

Громадсько-політична діяльність В.Леонтовича, його творчість як письменника й публіциста довго ще будуть привертати увагу дослідників. Всебічно вивчити й глибоко зрозуміти діяльність і творчу спадщину В.Леонтовича можна тільки при комплексному дослідженні всієї джерельної бази, яка стосується його особистості, в тому числі й величезної епістолярної спадщини, котра розпоршена по різних архівах і її об’єм може уявити лише приблизно. Найбільші архівні фонди листування В.Леонтовича зосереджені в Інституті рукописів Національної бібліотеки України ім. В.Вернадського. Окремі підбірки епістолярія В.Леонтовича опубліковані опублікованою В.Леонтовича Оленою Леонтович в газеті „Українське слово” № 44-45 за 1995 рік та Н.Миронець у газеті „Українське слово” за 1996 рік. Деякі дослідники, наприклад Борис Ванцак, вже використовували їх у своїх працях. Однак, величезний масив епістолярної спадщини В.Леонтовича ще залишається поза увагою дослідників.

Просопографічна інформація, що міститься в приватному листуванні В.Леонтовича (тобто дані про нього як про людину: факти біографії, види діяльності, творчі плани та їх реалізація, світогляд, риси характеру, психологія, особисті якості, настрої, стан здоров’я, родинні зв’язки тощо), є невичерпною.

В листуванні знайшли відображення багато фактів біографії В.Леонтовича, всі види його діяльності як політика й письменника, суперечливий світогляд і його еволюція, творчі плани та їх реалізація. Але кожний із цих аспектів просопографічної інформації може бути предметом спеціального дослідження. Тут же зупинимося лише на деяких із них – про особисті якості, риси характеру, психологію, настрої, стан здоров’я, ставлення до родини.

Свою послідовну позицією у питаннях національних В.Леонтович завдячує перш за все своїй сім’ї, де вихованню національної свідомості відводилося першорядне значення. З цього приводу В.Леонтович написав 29 березня 1894 року листа В.Лукичу, в якому з шануванням і побожною писав про найдорожчу людину: “Народився серед дворянської, а здається й давньої української сім’ї. З неї найбільше Кохану й Шановану як Святу Покійну Мати мою, жінку величної душі, якої ніколи мені не випалося бачити, вважаю найбільше

„мінуси” всепадності нарративу, з яким „боротись неможливо, а повністю підкоритись – небезпечно” (С.Г.Трубін).

*Наративність media-saevity.* Прогрес у сфері наукової техніки спричинив переміщення особистості у вимір так званої „кнопкової культури”, що далеко не обмежується лише інформаційною функцією. Цей вимір володіє власною „змістоутворюючою, світоутворюючою тенденцією”, яка дає всі підстави для викристалізації IV світу (якщо що ідею розглядати у контексті теорії трьох світів Карла Поппера, де I – світ фізичних речей, II – світ наших усвідомлених переживань, III – світ логічного змісту, зафіксований у вигляді інформаційних баз, книг, бібліотек тощо). Авторологічні, інституційні та епістемологічні принципи самоорганізації цього світу спробував освітити В.Тарасенко у цілому ряді праць[11;12]. Торкнувся він також і проблем нарративу у розвідці „Человек Кликающий: фрактальне метаморфозы”.

Принципи побудови нарративних структур світу IV значно відрізняються від звичних послідовних оповідних практик. На місце послідовності (умовно-образним аналогом якої автор статті називає евклідову плавну лінію) і кінечності, певний завершеності інформації паперового тексту приходить фрагментарно-калейдоскопічний і безкінечний спосіб функціонування текстової культури, як такий що дозволяє адекватно передати темп „буруючого” світу. У термінологічній системі В.Тарасенка він заявлений як „фрактальний нарратив” – такий собі складно організований, нелокальний артефакт тілесності.

Введення поняття тілесності у світі фрактального нарративу наближує нас до його безосереднього творця – людини, взаємодії зі світом якої можуть розгорнутись до безкінечності. Своїми діями „Человек Кликающий” змінює світ, котрий у свою чергу змінює людину, що знову проковує перетворення світу. Стираються межі між свідомістю і тілом. Пластичність останнього співпадає із рухом свідомої думки, і людина починає втілювати систему імпровізаційних макро-конфігурацій – систему можливих світів.

Бум нових тілесних артефактів спричинений фактом втомленості людини від плавної лінії, від її примітивних тілесно-візуальних практик. Заклик збагачення тілесної пластики залія повнокровного відчуття найтонших фібрів оточуючого світу і створення нових, більш складних, але й більш цікавих, - ось основна думка представленої розвідки В.В.Тарасенка.

Таким чином, кожна із розглянутих дисциплін по-своєму відбиває проєкцію нарративної моделі світу, але скрізь існує специфічна оповідна стратегія, яка обов'язково зберігає сліди „персональної ідентичності” її творця. Цей момент є особливо цінним, адже відкриває широкі можливості для розгалуження таємниці під назвою л ю д и н а .

## ЛІТЕРАТУРА

1. Брокмейер Й., Харре Р. Нарратив: проблеми и обещания одной альтернативной парадигмы // Вопросы философии. – 2000. – №3. – С.29-42.
2. Ильин И. Постмодернизм. Словарь терминов. – М.: ИНИОН РАН (отдел литературоведения) – INTRADA, 2001. – 360с.
3. Кедров Б. «Сверхзадача» комплексного изучения творчества // Художественное творчество: Вопросы комплексного изучения/1984. – Л.: Наука, 1986. – С.16-17.
4. Дубчинский В. Национальный характер и лингвострановедение // Мова і культура. Шоста Міжнародна наукова конференція. Т.ІІІ: Національні мови і культури в їх специфіці та взаємодії. – К.: Collegium, 1998. – С.27-28.
5. Муромцева О.Г. До проблем престижу мови // Там же. – С.72-73.
6. Хомський Н. Язык и проблемы знания // Вестник Моск. ун-та. Серия 9. Филология. – 1995. №4.
7. Хомський Н. Роздуми про мову / Пер. з англ. – Львів: Ініціатива, 2000. – 352с.
8. Бациевич Ф. „Роздуми про мову” Ноама Хомського // Хомський Н. Роздуми про мову / Пер. з англ. – Львів: Ініціатива, 2000. – С.9-24.

9. Хомський Н. Язык и проблемы знания // Вестник Моск. ун-та. Серия 9. Филология. – 1996. №2.
10. Movat J. Text: The Genealogy of an Andisciplinary Object. Durham, N.C.:Dike University Press, 1992.
11. Тарасенко В.В. Фракталы и измерение хаоса // Информация и самоорганизация. – М.: РАГС, 1996.
12. Тарасенко В.В. Парадигмы управления в информационно-коммуникативной культуре // Синергетика и социальное управление. – М.: РАГС, 1998.

*Summary: The research is dedicated to the up-to-date variants of the narrative discourse interpretation. Here notion of narrative is understood in a new way. It comes out of the traditional status of one of the poetics levels. It is regarded as the linguistic imagination of the reality. In fact it is a new turn in the humanities. The conception of narrative finds its practical inculcation in the model of word. The mechanism of its application is illustrated at the example of the historical subject and media-word sphere.*

С.В.Козак  
м. Луцьк

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФРЕЙМУ “ПРИРОДА”  
В РОМАНІ Е. ШПРИТТМАТТЕРА “ЧУДОТВОРЕЦЬ”

*Резюме: Стаття присвячена висвітленню деяких теоретичних питань стосовно лінгвостилістики, когнітології, теорії лексичних полів, фреймової семантики та аналізу функціонування фреймових структур на позначення природи у творі Е.Шпріттматтера “Чудотворець”. Лексика, яка формує ці фрейми, складають як літературні одищини, так і розмовні варіанти та наукові терміни. Особливо виразно виявляється художня майстерність письменника у використанні територіальних дублетів та синонімічних варіантів.*

Перспективним напрямом і одночасно важливою галуззю філологічної науки на сучасному етапі її розвитку є лінгвістична стилістика. Лінгвістична наука сформувався у 20 – 30-ті роки ХХ ст. У вітчизняному мовознавстві особлива заслуга у її створенні належить В.В.Виноградову, О.О.Потебні, О.М.Пешковському, Л.В.Щербі, І.Р.Гальперіну, Е.Г.Різьє, І.В.Арнольд, О.С.Ахмановій, у зарубіжному – О.Вальцелло, Ш.Баллі, О.Есперсену, В.Шнейдеру та ін.

Основний зміст лінгвістичної науки закладений у глибоко усвідомленій прагматичній лінгвістичній явищі. Сутність лінгвістичної сприймається найбільш адекватно, якщо розглядати її з позицій концепції мовного стилю, в основу якої покладено розуміння стилю як якості мови, тобто якості мовної реалізації думки, адже в ній наявний органічний зв'язок змісту висловлювання з формою, де цей зміст знаходить вияв.

Фактологічна сфера лінгвістичної надзвичайно широка: це і усна розмовна комунікація, і ділове спілкування (усне та письмове), і різного роду фахові тексти (наукові, рекламні, патентні і т.д.). Проте провідною дослідницькою базою був і залишається для лінгвістичної художній текст, мова художньої літератури.

Однією з ознак лінгвістичної актуалізації у ній когнітивного підходу в дослідженні мовних явищ, структур і процесів. У працях з різних галузей мовознавства простежуємо певний відхід від описовості, дескриптивізму, структуралізму, формалізму в напрямі когнітивної, тобто

пізнавальної, методології. Все більше лінгвістів пов'язують вирішення різноманітних питань лінгвістичної теорії і практики з вивченням особливостей представлення знань у мові, а, отже, з когнітивною діяльністю людини.

Когнітивна діяльність як складова частина свідомості людини проявляється в певному культурному контексті, сильно обмежуючи набір допустимих "можливих світів". На процедурах і результатах когнітивної діяльності можуть відбитися такі компоненти культури, як зміст міфів, етичні норми, політичні настанови, релігія тощо. Звідси й уява про когнітивну діяльність як про набір процедур, що переводять одну реальність людини в іншу. У ширшому розумінні когнітивна діяльність – це діяльність, у результаті якої людина приходить до певного вирішення або знання, тобто розмова діяльність – це діяльність, що веде до усвідомлення (інтерпретації) чогось. Тому інколи когнітивна діяльність безпосередньо співвідноситься з поняттям мови. Тому інколи когнітивна діяльність безпосередньо співвідноситься з поняттям мови, й перш за все з процесами, які супроводжують обробку інформації, спрямованої на утворення особливих структур свідомості [1, 107].

До сфери когнітології належать такі поняття, як "мовна картина світу", "мовне бачення світу", "найва модель світу" і т.п., що беруть початок ще з антропологічних ідей В.Гумбольдта про мову як особливе бачення світу [2] і відіграють суттєву роль у лінгвістичному аналізі мовних явищ.

Термін "картина світу", який з'явився у фізиці наприкінці XIX століття, був сприйнятий та переосмислений сучасною культурологією та семіотикою. Існує велика кількість визначень терміну "картина світу". Часто він вживається як синонім до слів "світосприйняття", "світгляд", "світвідчуття". А.І.Спіркін пропонує розрізняти ці поняття, вказуючи, що загальна картина світу – це синтез знань людей про природу та соціальні реальності, а для світогляду характерна ще більш висока інтеграція знань, ніж у загальній картині світу, та наявність не тільки інтелектуального, але й емоційно-ціннісного відношення людини до світу [3, 12]. Більш детальне визначення терміну дає Б.М.Келдров, який пише, що у людській свідомості інтегруються результати різноманітного досвіду, відчуттів та логічного пізнання, узагальнюються відомості, почерпнуті з різних джерел: вони упорядковуються, усталюються в систему поглядів, міркувань та уявлень про світ, що існує в індивідуальній свідомості, складається під впливом суспільнозначущих уявлень про дійсність [4, 17]. Він вважає, що картина світу єдина, синтетична, вона виникає як результат пізнання життя усіма засобами, які має людська культура.

Узагальнюючи такі точки зору, О.Бережна зауважує, що під картиною світу в широкому значенні слова слід розуміти "сукупність наукових знань, релігійних уявлень, естетичних, художніх та моральних цінностей певного соціуму, що проживає на певній території в конкретну історичну епоху" [3, 13].

Філософ Г.А.Бруян, який, спираючись на дослідження американських вчених, виділяє поняття "концептуальної картини світу" та "мовної картини світу" [5, 19-31]. Основою концептуальної картини світу він вважає поняття, а основою мовної картини світу – слово. Осередком концептуальної картини світу є інформація, що дається у поняттях, головне ж у мовній картині світу – це знання, що закріплюються у словах та словосполученнях конкретних розмовних мов. Ця ж точка зору є базовою і в сучасних дослідженнях з когнітивної лінгвістики [1; 6; 7].

Отже, концептуальна картина світу – це система знань, уявлень, вірувань, якою володіє індивід, а мовна картина світу – це система знань про мову, про структуру мови. Когнітивний підхід до явищ мови сприяв її розумінню як джерела відомостей про концептуальні структури нашої свідомості. Мова є найкращим свідченням існування в нашій голові різних структур знань про світ, в основі яких лежить така одиниця ментальної інформації, як концепт [8, 37]. Концепти та їх об'єднання бувають різних видів: гештальти, схеми, діаграми, пропозиції, фрейми. Саме останньому типу концептуальної структури – фрейму – присвячена ця стаття.

Увійшовши у сферу лінгвістики з когнітивної психології, термін "фрейм" став своєрідною ланкою між мовними структурами та їх корелятами у дійсності.

Саме поняття фрейма виникло на основі відмінкової рамки й характеризувало взаємодію дієслів та імені в єдиній структурі. Так, у соціологічній концепції Е.Гофмана фрейм асоціюється з англійським словом *framework* (каркас) і вказує на "аналітичні риги" – підпори, за допомогою яких ми осягаємо розумом свій власний досвід [9, 46]. Пізніше сформувалися ширші інтерпретації поняття фрейма, під яким стали розуміти структуру, утворену твердженнями про поняття й типові ситуації, які з ним асоціюються [10, 73]. Як зауважує М.Полужин, поступово складалася думка про фрейм як про окрему організаційну структуру, що виділяється із загальної семантичної мережі залежно від того, які концепти автор повідомлення збирається виражати мовними засобами у процесі комунікації. Фрейм допомагає здійснювати мовну реалізацію фонових знань. У тексті фрейми виділяються як окремі групи слів, які функціонують разом, оскільки вони "мотивуються, визначаються й взаємно структуруються особливими уніфікованими конструкціями знання або пов'язані схематизаціями досвіду людини" [1, 162]. Таким чином, фрейми у когнітивній лінгвістиці – це своєрідні одиниці знань, які зберігаються в пам'яті і пов'язують понятійну структуру позамовного досвіду із структурою мовною, який експлікується у конкретних взаємопов'язаних лексичних одиницях.

Однією з базових передумов виникнення теорії фреймів була теорія поля. Як зазначає М.Пост, семантика фреймів є продовженням старої ідеї, а саме теорії лексичного поля. Автор доводить подібність обох теорій і називає семантику фреймів "неолексичною теорією поля" [11, 36].

На думку Й.Тріра, зміст єдиного визначається тільки через ціле. Слово у мові не може існувати як самостійна одиниця, оскільки значення слів визначаються всією структурою поля [12, 106]. Тобто значення слова реалізуються завдяки його взаємодії з іншими словами.

Тієї ж думки дотримується Ч.Філмор, запевняючи, що знання значень окремих слів можливі тільки при попередньому усвідомленні фактичного відношення, яке вони визначають. Згідно з його теорією, фрейм – це система концептів, які співвідносяться так, що для розуміння будь-якого з них треба осягнути всю структуру, до якої входить цей концепт [13, 55]. Таким чином, слова, що репрезентують ці концепти, семантично пов'язані один з одним.

Основою подібності обох теорій поляє в тому, що у них ментальні репрезентації – семантичні поля з одного боку та фреймові структури з іншого – ґрунтуються на досвіді, є відбитками реального світосприймання або життєвого досвіду мовця. Ядром в обох концепціях виступає розмова структура, на якій накопичується і переробляється інформація, отримана завдяки синтезу всіх перцептуальних систем.

Спільним у теорії поля та фреймовій семантиці є також наявність певного інваріанту окремих компонентів у межах семантичної структури, а отже, спільної (інтегральної) семантичної ознаки, що об'єднує всі одиниці поля чи фрейму і виражається цим інваріантом, тобто лексемою з узагальненим значенням (архілексемою), яка найбільш повно розкриває суть категорії.

Німецький дослідник з питань функціонування лексичних структур Норберт Дершнер відмічає, що однією з передумов формування лексичного поля є приналежність його компонентів до однієї частини мови. За його словами, ця необхідність впливає з обставини, що в теорії поля провідну роль відіграють первинні парадигматичні структури, внаслідок чого у мовленні лексеми повинні "займати синтаксично однакові позиції та виконувати однакові синтаксичні функції" [14, 67]. Проте в лінгвістичному енциклопедичному словнику сказано, що крім власної семантичної ознаки виділяють також інші види, зокрема, асоціативні, синтагматичні та ін. [15, 381]. На нашу думку, це визначення значно ширше і повніше розкриває суть теорії поля, розглядаючи її під різними кутами зору, що дає нам підставу вважати, що до його

структури можуть вводити також лексичні одиниці, які належать до різних частин мови. І в цьому також полягає одна із спільних ознак обох концепцій.

Будучи немалою мірою пов'язаною з дослідженням лексичних полів, концептуалізація фрейма має і ряд відмінностей. Як зазначає Ч.Філмор, теорія поля відрізняється від семантики фреймів перш за все своєю схильністю до дослідження груп лексем заради них самих та інтерпретацією лексико-семантичних областей як власне мовних феноменів [13, 61]. Тобто різниця полягає у місці пошуку структури – мовній системі чи поза нею.

Теорія лексичних полів та семантика фреймів по-різному підходять до концепції значення слова. На думку М.Положина, у першій значення слова є відносно невеликою концептуальною сферою у ширшому концептуальному полі [1, 165]. Лексична одиниця отримує своє значення у співвідношенні з іншими елементами, що робить окреме слово залежним від існування інших слів у тому ж полі. А семантика фреймів, за словами Філмора, допускає можливість знання мовцями повною мірою змісту слів, які входять до певної сфери лексиконів, навіть за умови відсутності знань інших слів цієї сфери. "У цілому найсуттєвішим є те, що семантика фреймів допускає існування фреймів, кожен з яких має єдиного представника у сфері лексики – можливість, яка в принципі відкидається теорією лексичного поля" [13, 62].

Таким чином, фрейм виступає у ролі концептуальної основи, яка стоїть за конкретним словом певної мови. При такому підході ми можемо говорити про фрейм одного єдиного слова, оскільки за ним стоїть сума деяких знань. Ці знання зафіксовані у тлумачних словниках, а у мовленні експлікуються через контекст. При цьому не можна ототожнювати фрейм слова з поняттям значення слова. Ч.Філмор указував на те, що фрейм слова набагато ширший і різноманітніший, ніж його визначення: "...підхід семантики фреймів до значення за своєю різноманітністю, ніж традиційний підхід" [13, 66]. У категорії слова фрейм виступає засобом організації та інструментом пізнання деякої внутрішньої когнітивної інформації [16, 119]. Отже, фрейм є структурою представлення знань, де об'єднуються на когнітивному семантичному й прагматичному. Методика фреймового аналізу, що ґрунтується на когнітивному підході до мовних явищ, дозволяє залучати для інтерпретації, потрібної для розуміння мовних фактів, частини позамовних знань.

Ми вживаємо термін "фрейм" у специфічно конкретизованому розумінні, виходячи з його основної семантики (англ.: frame – композиція, рамка, схема, структура). В художньому тексті фреймом вважаємо особливу структуру лексичних одиниць, об'єднаних навколо певної тематики та пов'язаних спільною участю в актуалізації авторської прагматики.

Розглянемо один з багатьох фреймів у структурі літературно-художніх творів – фрейм на позначення природи, котрий становить значний інтерес не лише в плані текстолінгвістичному, а й певною мірою у плані мовноекологічному, особливо, коли йдеться про тематику, пов'язану з питаннями навколишнього середовища, проблемами екологічного виховання тощо. Під "природою" ми розуміємо сукупність явищ і предметів живої і неживої природи.

Використання лексики, що формує фрейм природи, простежуємо у творчості німецького письменника середини ХХ ст. Ервіна Штірґматтера. Висвітлення теми природи у його творах тісно пов'язане з темою життя німецького селянства у повоєнні роки, і втілюється у вона комплексною системою мовних структур, в якій значну роль відіграють слова і словосполучення, що характеризують довкілля: явища природи, сільське життя, соціальні відносини, конфлікти тощо [17, 138]. Це, зокрема, стосується твору "Der Wunderfalter" [18]. У відносини, конфлікти тощо [17, 138]. Це, зокрема, стосується твору "Der Wunderfalter" [18]. У відносини, конфлікти тощо [17, 138]. Це, зокрема, стосується твору "Der Wunderfalter" [18]. У відносини, конфлікти тощо [17, 138]. Це, зокрема, стосується твору "Der Wunderfalter" [18].

Реалізуючи лексику природи, Е.Штірґматтер поряд з літературною мовою використовує і розмовну, трапляються також діалектизм та наукова термінологія. Таким чином, фрейм тварин розпадається на дві групи: фрейм диких тварин (*Hirsch* (олень), *Hase* (заяць), *Igel* (жак), *Marder* (кунція)) та фрейм свійських тварин (*Kuh* (корова), *Schwein* (свиня), *Pferd* (кінь), *Hund* (собака), *Katze* (кішка)). Стилістична індивідуальність письменника виявляється в наявності у творі різних варіантів назв представників тваринного світу. Так, поряд з нейтральним варіантом слова *Pferd* (кінь) існує кілька інваріантів: *Füllen* (юша), *Stute* (кобила), *Hengst* (жеребець), *Fohle* (лошниця), *Schimmel* (кінь білої масті), *Fuchs* (кінь рудої масті), *Brandfuchs* (кінь темно-рудої масті), *Araberhengst* (жеребець арабської породи). Багато літературних назв тварин і рослин у романі мають ще регіональні, що є підґрунтям для творення локального колориту твору (кіт: *Kater*, *Kätzchen*, *Katze*, *Katten*).

Фрейм, що об'єднує назви птахів, охоплює як літературні (*Taube* (голуб), *Wildtaube* (горлиця), *Erpel* (селезень), *Specht* (дятел), *Grünspecht* (зелений дятел), *Eule* (сова), *Nachtigall* (соловей), *Habicht* (ястреб), *Ente* (хавка), *Schwalbe* (ластівка), *Pirrol* (ivolга)), так і наукові терміни (*Ringeltaube* (припутень), *Walddaub* (горлиця звичайна), *Wiedehopf* (одул), *Haubentaucher* (норець), *Ansel* (дрізд чорний)).

Як бачимо, назви тварин представлені у фреймі природи з використанням синонімічних, розмовних та наукових варіантів.

Поглиблене вивчення лінгвістичних особливостей фреймів у творах письменників – одне з перспективних завдань подальших досліджень. Важливою є проблема "мовної екології" [19, 69]: екології функціонування відповідних фреймів у тексті, а також механізмів їх семантичної модифікації, метафоризації у контексті та інших текстотворних процесів. Дослідження фреймів передбачає, крім того, аналіз взаємодії мовних явищ з явищами екстралінгвістичного характеру.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Положин М.М. Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення. – Ужгород: Закарпаття, 1999. – 237 с.
2. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. – М.: Прогресс, 1985. – 450 с.
3. Бережна О.В. Мовна картина світу художнього тексту як відображення концептуальної картини світу автора // Наукова спадщина професора Ю.О.Жлуктенка та сучасне мовознавство: 36 наук. праць. – К., 2000. – С. 12 – 17.
4. Кедров Б.М. Сверхзадача комплексного изучения творчества // Художественное творчество. Вопросы комплексного изучения. – Л.: Наука, 1986. – С. 10 – 43.
5. Брутин Г.Я. Язык и картина мира // Науч. докл. Высшей школы философской науки. – М.: Просвещение, 1973. – С. 19 – 31.
6. Кубрякова Е.С. Роль словообразования в формировании языковой картины мира // Роль человеческого фактора в языке: язык и картина мира. – М.: Наука, 1988. – С. 141 – 172.
7. Серебренников Б.А. Как происходит отражение картины мира в языке? // Роль человеческого фактора в языке: язык и картина мира. – М.: Наука, 1988. – С. 87 – 107.
8. Кубрякова О.С. Части речи с когнитивной точки зрения. – М., 1997. – 326 с.
9. Goffman E. Frame Analysis. An essay on the organization of experience. – N.Y., 1974. – 148 p.
10. Моделирование языковой деятельности в интеллектуальных системах. – М.: Наука, 1987. – 179 с.
11. Post M. Scenes- and Frames Semantics as a Neo-Lexical Field Theory // Understanding the Lexicon: Meaning, Sense and World Knowledge in Lexical Semantics. – Tübingen: Niemeyer, 1982. – 253 p.
12. Васильев Л.М. Теория семантических полей // Вопросы языкознания. – 1971. – № 5 – С. 105 – 113.

13. Филдмор Ч. Фреймы и семантика понимания // Новое в зарубежной лингвистике. – 1988. – Вып. XXIII. – С. 52–92.
14. Dörschner N. Lexikalische Strukturen: Wortfeldkonzeption und Theorie der Prototypen im Vergleich. – Münster: Nodus-Publ., 1996. – 126 S.
15. Большой энциклопедический словарь. Языкознание / Ред. Ярцева В.Н. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2000. – 686 с.
16. Харитончик З.А. Лексикология английского языка. – Минск: Высшая школа, 1992. – 229 с.
17. Тимчишин Л.С. Лексико-семантические группы на позначення *довкілля*: типологія, лінгвостилістична функціональність (на матеріалі творів Е.Штрітматтера) // Інземна філологія. – 1999. – Вып.111. – С. 138–143.
18. Strittmatter E. Der Wundertäter. – Berlin: Aufbau Taschenbuch Verlag, 1957. – 527 S.
19. Lambert H. Die paranthetische Konstruktion als textuelle Strategie. – München, 1992. – 210 S.

*Summary: The present article reveals some theoretical questions concerning linguo-stylistics, cognitive science, theory of lexical fields, frame semantics and analyses of the functioning of the frame structures which express nature in the work of E.Strittmatter "Der Wundertäter". Lexical units that form these frames are represented by literary and colloquial variants as well as scientific terms. The author's artistic skill is especially vivid in the use of territorial doublets and synonymic variants.*

A.V. Lakhno  
M. Moskva

#### THEORY AND PRACTICE OF TRANSLATION AND THE PROPER NAME

*Резюме: У даній статті автор привертає увагу до власного імені як об'єкту перекладу на прикладі перекладацьких традицій. Автор використовує власний матеріал щоб показати якою складною і творчо виправдоаною є робота в такому руслі.*

There are names that are usually transcribed and names, that are normally translated – thus, we usually translate nicknames and alias trying to render their inner meaning (because they always have inner form and bear information, they are created intentionally and function as signs – belonging to a particular society, of features or character of the bearer etc). Sometimes we come across names, which we have to translate (the so-called «говорящие имена»).

The majority of proper names in literature don't have semantic «filling», although almost every name was thoroughly chosen to produce a certain effect or impact. The choice of name depends on many factors – time, space, target audience, character of the author and many others. Certain periods of time were very productive for names with inner meaning (e.g. Russian and English literature of the 19th century). However, even seemingly meaningless name can disguise a lot of information both for the bearer and the people around. If we take Pushkin's «Eugene Onegin» [1], we'll find such lines:

Ее сестра звалась Татьяна...  
Впервые именем таким  
Странны нежные романа  
Мы своевольно освятим<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> А.С. Пушкин «Евгений Онегин», гл. XXIV/Сочинения в трех томах, М, 1986, Т.2, стр.217

The author dedicates the whole strophe to explain his choice of name, adding in his annotation that such mellifluous Greek names as Fekla, Agafon, etc are prerogative of servants and villains<sup>2</sup>. In the rough copy of the work we will see that initially the strophe began as:

Ее сестра звалась... Татьяна

After long consideration the author opted for Tatyana, and this can serve as an example of the need to pick up the name that would provide unity of the sound coil, tradition/originality and belonging to the character, renaming begins already with the author's work.

As a rule, proper names without inner semantics are transcribed – their sound form is rendered with the help of the alphabet of another language, or, in other words, the letters in one language substitute letters in another language. The translator usually tries to maximize the phonetic similarity between the names in two languages. The main problem here lies in the difference in phonetic structures of two languages:

a) If two languages have common alphabet, translators usually confine themselves to render only written form by using transliteration. This concerns translation between languages with Latin alphabet mainly. The sound form is not taken into account, that is why such rendering causes great sound dissimilarities between the original and target variants.

b) When alphabet systems differ, we use transcription, trying to render phonetic form (totally, or, if divergence between the languages is too big, partly – using «compromise translation»). This process is different in different languages – some tend to the closest possible sound rendering, others confine transcription by phonetic, etymologic, morphologic and other limitations (e.g., Russian tradition prefers «Г» instead of Latin «H», «Ф» for the Greek «Φ» – Гамлет, Фома, etc). The essence of scientific transcription lies not only in precise reproduction of sounds of the foreign language by means of imperfect system of the target language, but in such rendering of the name, which would comprise faithful sound transmission and perceptibility for the target audience. There was a tendency to extreme phonetization in Russia, now we can see the opposite drive. Until recently, writes K.Chukovsky [2], there was a tendency to make foreign names sound more Russian, although it was followed inconsistently: e.g., some female names got typical Russian ending «-а», and some – not (Кармен, Сольвейг, but Гудруна, Гильда). K.Chukovsky warns translators against writing personal names, which appear in the text for the first time, with accent on the wrong place, he writes, that Russian readers tend to place accent on the last syllable – Чемберлен, Шекспир, Уитмен, Лонгфелло, even Дарвин and Спенсер<sup>3</sup>.

However, sometimes these methods don't serve as a good guide to adequate rendering the name in translation. This happens in such cases when the name bears many associations in one culture and is almost completely unknown in another, for example in such a phrase:

*What I want to know is – does he take me home afterward. I'm not Emily Posted. (F. Scott Fitzgerald)*<sup>4</sup>

In such cases D.Ermolovich [3] gives three possible ways of translation:

- Transliteration plus a footnote: «Я не читала Эмили Пост» (Э. Пост – автор известной книги по этикету). This variant is close to the original and at the same time explains the name;
- Transliteration plus explicative words in the text: «Я не обучалась этикету по книге Эмили Пост»;
- No anthroponym in the target text, descriptive translation. «Я не обучалась по книжкам о правилах хорошего тона».

<sup>2</sup> Ibid, стр. 338 (Примечания А.С. Пушкина «Евгению Онегину»).

<sup>3</sup> An interesting example of changes in the written form of a name influenced by the changes in phonetic tradition presents the name of R. Walpole, English politician of the 18<sup>th</sup> century. In the encyclopedic dictionary by Brockgouse and Efron, 1891, it is given as «Вальполь», the 6<sup>th</sup> volume of the Great Soviet Encyclopedia, 1951 gives the transcription as «Вальпол», while in the 44<sup>th</sup> volume of the Great Soviet Encyclopedia issued in 1956 we have a purely phonetical variant: «Уолпол».

<sup>4</sup> Example taken from D.Ermolovich [3]